

ZBIRKA ŽENSKJE MEĐURATNE ODJEĆE MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT: primjer muzealizacije *art déco* mode

Apstrakt: Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu posjeduje razmjerno bogatu zbirku ženske odjeće i modnog pribora iz vremena između dva svjetska rata. Iako je većina predmeta inozemne provenijencije (Austrija, Italija, Francuska), zastupljen je značajan broj predmeta koji su većinom izrađeni u zagrebačkim krojačkim i postolarskim obrtima. Na izložbi *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, održanoj u Muzeju za umjetnost i obrt 2011. godine, bilo je izloženo 58 predmeta iz muzejske zbirke tekstila. Sačuvani predmeti svjedoci su jednog razdoblja u kojem su proživjeli svoj „prvi život“, stekli određeno značenje i dobili svoju povijest. Svoj „drugi život“ započeli su ulaskom u muzejsku zbirku tekstila, gdje su postali dijelom procesa muzealizacije odijevanja/mode. U kontekstu muzejske zbirke i muzejske komunikacije – izložbe, odjevni predmet dobiva novo značenje i na nov način komunicira s publikom. Na primjeru odjevnih predmeta i modnog pribora iz vremena između dva svjetska rata iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt, te njihovog izlaganja na izložbi *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, pokazat će se da li se procesom muzealizacije odijevanja/mode dobiva stvarna slika o odijevanju određenog vremenskog razdoblja.

Ključne riječi: *art déco*, odjeća, izložba *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, Muzej za umjetnost i obrt, zbirka tekstila

Tijekom druge polovine XX stoljeća umjetnički muzeji, koji u svojim fundusima imaju odjeću iz povijesnih razdoblja, postali su svjesni potrebe muzealizacije kulture odijevanja i mode, te su počeli strateški planirati i promišljati sakupljačku politiku zbirki tekstila, čiji su sastavni dio i odjevni predmeti. Sam proces muzealizacije mode započeo je tek u osmom desetljeću XX stoljeća. Pri tome se pojam „moda“ primjenjuje na odjevne predmete koje je veliki broj ljudi nosio u određenom vremenu, pa se vrednuju i interpretiraju kao izraz određenog društva i/ili kulture. Do pojave osnivanja specijaliziranih muzeja mode ili do formiranja zbirki mode u općim, umjetničkim i muzejima

primijenjene umjetnosti, odjevni predmeti bili su tretirani kao umjetnički predmeti ili predmeti primijenjene umjetnosti, obrta i dizajna, te su za njihovu valorizaciju primjenjivane iste metodološke i znanstvene paradigme kao i za predmete lijepih i primijenjenih umjetnosti. Zbirke tekstila u većini europskih muzeja osnovanih u periodu od 1800. do 1850. godine činili su tekstilni predmeti koji su za fundus nabavljeni radi kvalitete i vrijednosti materijala od kojeg su izrađeni. Odjevni predmeti postupno su se počeli sakupljati većinom radi modernih krojeva, konstrukcije, provenijencije, i estetske vrijednosti. Sve do sredine XX stoljeća modna se odjeća smatrala prvenstveno ženskom, prolaznom, neozbiljnom, komercijalnom, male vrijednosti i nevrjednom ozbiljne pažnje. Tek je šezdesetih godina XX stoljeća fenomen mode prepoznat kao društveno-kulturni fenomen koji je zahvatio sva područja života i ujedno je promijenio način valoriziranja odjeće iz povijesti. Zbirke odjeće stvarane su da bi se pratile promjene u dizajnu, proizvodnji i ukusu, ali i s ciljem da se dokumentiraju društveni i kulturni običaji, rekonstruiraju i razumiju osobna i nacionalna povijest. Sakupljačka politika zbirki odjeće u XXI stoljeću treba biti usmjerena ka regionalnim i nacionalnim modnim zbivanjima, centrima i dizajnerima tako da zbirke odražavaju lokalne i nacionalne kulturne inicijative, projekte i ciljeve. Potpuno brisanje granica između lijepih i primijenjenih umjetnosti, istraživanja različitih aspekata materijalne kulture, kao istraživanja sociološko-kulturoloških fenomena dovela su do promjena u pristupu sagledavanja odijevanja i mode. Odjevni predmeti više se ne promatraju kao umjetnički predmeti, dio primijenjene umjetnosti, već je važno njihovo sociološko i kulturno značenje, kao i promjene značenja do kojih dolazi kada odjeća postaje muzejski predmet (Fukai 2010 i Thompson 2010).

Muzej za umjetnost i obrt, osnovan 1880. godine, posjeduje veliku zbirku tekstila u kojoj najveći dio zauzimaju upravo odjeća i modni pribor. Prema muzejskom statutu iz 1879. godine, Muzej je osnovan sa svrhom unapređenja umjetničke i obrtničke produkcije, razvijanja interesovanja kod publike za umjetnost i njeno razumijevanje, prikazivanja razvoja i kvalitete domaćeg obrta, a s namjerom da bude nastavno sredstvom u nastavi povijesti umjetnosti. Prvu od

* Andrea Klobučar, povjesničarka umjetnosti, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

šest temeljnih muzejskih zbirki činili su tekstilni predmeti¹, što govori o važnosti koja se pridavala njihovom sakupljanju. Sakupljačka politika zbirke tekstila nije se mnogo razlikovala od onih u ostalim europskim umjetničkim muzejima krajem XIX stoljeća: tekstilni i odjevni predmeti primarno su se, kao što je naznačeno u statutu, sakupljali radi svoje umjetničke vrijednosti i kvalitetne izrade, te su kao takvi trebali biti primjerom za buduće umjetnike i obrtnike. Prvi muzejski katalog bio je upravo katalog tekstilne zbirke koji je 1907. godine sastavila Jelica Belović Bernadzikowska. Prema katalogu vidimo da su se u najranijem fundusu zbirke nalazili etnografski predmeti – etnička odjeća, dijelovi odjeće, posoblje (posteljina, stolnjaci, ručnici), fragmenti tkanina, fragmenti vezova, ćilimi, ali i fragmenti raznih europskih čipaka, fragment tapiserije iz XV stoljeća, fragmenti svilenih, damastnih, baršunastih i pamučnih tkanina, ali i jedna svilena ženska haljina iz doba ampira (Belović-Bernadzikowska 1907). Sakupljačka politika zbirke tekstila Muzeja za umjetnost i obrt promijenila se nakon osnivanja Etnografskog muzeja u Zagrebu 1919. godine kada je sva etnografska građa iz Muzeja predana novoosnovanom muzeju. U zbirci tekstila ostali su odjeća, fragmenti tekstila, čipke, sagovi, ćilimi, tapiserije i liturgijsko ruho. Tijekom dvadesetih i tridesetih godina zbirka je popunjavana pojedinačnim otkupima i donacijama, među kojima se ističe suknja izrađena u Lionu oko 1710. godine. Krajem četrdesetih i tijekom pedesetih godina XX stoljeća za zbirku se otkupljuju većinom predmeti s kraja XIX i početka XX stoljeća. Iznimku čini otkup ženskog haljetka s početka XVIII stoljeća. Tijekom šezdesetih godina, tadašnja kustosica zbirke tekstila Vanda Pavelić Weinart formira sakupljačku politiku zbirke usmjerenu na nabavku odjeće iz „nedavnih“ četrdesetih i pedesetih godina. U skladu sa suvremenim europskim zbivanjima, ona počinje otkupljivati za Muzej proizvode suvremene jugoslavenske tekstilne industrije. Godine 1962. otkupljena su tri predmeta: bluza iz zagrebačke tvornice „Nada Dimić“, suknja iz tvornice „Zelinka“ u Zelini, te majica i vesta iz beogradske tvornice trikotaže „Partizanka“. Takva se sakupljačka politika nastavila i tijekom narednih godina, pa se muzejska zbirka tekstila sistematski popunjavala predmetima iz šezdesetih, sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina XIX stoljeća. U XXI stoljeću, sa jačanjem hrvatske modne scene, ali i istovremenim propadanjem hrvatske tekstilne industrije, Muzej za umjetnost i obrt svoju je sakupljačku i izlagačku politiku zbirke tekstila i modnog pribora usmjerio ka tim dvjema pojavama. Svojim bogatim fundusom, u kojem se nalaze odjevni predmeti i modni pribor od početka XVIII

stoljeća do danas, zbirka tekstila Muzeja za umjetnost i obrt profilirala se kao referentno mjesto za istraživanje povijesti i kulture odijevanja, te povijesti mode u Hrvatskoj.

1. Haljina, Osijek, oko 1930.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
1. Dress, Osijek, around 1930,
Museum of Arts and Crafts, Zagreb

Unutar zbirke tekstila Muzeja za umjetnost i obrt značajno mjesto čini zbirka *art déco* mode, koja s nešto više od 400 primjeraka ženske odjeće i modnog pribora dokumentira sva modna previranja koja su se dogodila od početka dvadesetih pa sve do kraja tridesetih godina XX stoljeća. Predmeti – dnevne i večernje haljine, donje rublje, kupaći kostimi, ogrtači, krzna, marame, šalovi, šeširi, kape, cipele, čizme, torbice, putni pribor, parfemske bočice i pudrijere nabavljeni su većinom tijekom šezdesetih godina XX stoljeća. Najveći broj predmeta je austrijske, bečke provenijencije;

¹ Prema muzejskom statutu iz 1879. godine, muzejski fundus se dijeli u šest skupina koje su temeljne muzejske zbirke: u prvoj su predmeti od tekstila, trstike, pruča i lika, u drugoj su rezbarije, pergamene, knjigoveštvo, slonova kost, u trećoj keramika i staklo, u četvrtoj stolarstvo i izrađivanje posoblja, u petoj predmeti od kamena, originalni arhitektonski fragmenti i odljevi i u šestoj su proizvodi od zlata, bronce, kositra itd.

zatim slijede predmeti izrađeni u Hrvatskoj, većinom u Zagrebu; te predmeti iz Francuske, najčešće Pariza, i Italije. Jedan od najznačajnijih otkupa je tzv. „ormar“ zbirka mode (Thompson 2010) koja je pripadala Matildi Hengl, supruzi Vjekoslava Hengla, osječkog gradonačelnika od 1920. do 1934. godine.² Predmeti unutar te zatvorene zbirke datiraju od 1900. do 1935. godine i na njima se mogu istražiti i sagledati socijalni status, modne promjene, ali i individualni ukus i preferencije vlasnice odjeće. Od 47 predmeta, njih 26 – petnaest haljina, pet pari cipela i sedam šešira, potječe iz vremena između dva svjetska rata. Odjeća Matilde Hengl većinom je izrađena u Beču, nekoliko primjeraka je iz Osijeka, Pariza, po dva su iz Italije i Njemačke, a jedan iz Švicarske. Na njenim se haljinama mogu pratiti promjene u dužini suknje, kroju i materijalu – od haljina do sredine listova s početka dvadesetih (MUO 12734), preko haljina dužine do koljena iz sredine dvadesetih (MUO 12725), i haljina sa dužim umecima s kraja te decenije (MUO 12737), do haljina kosog kroja karakterističnog za prvu polovinu tridesetih godina (MUO 14213, sl. 1) i dugačkih haljina iz sredine tridesetih (MUO 12732). Tri šešira (MUO 12662, MUO 14220 i MUO 14221) izrađena su u Osijeku, dok su preostali inozemne provenijencije (Pariz, Beč, Budimpešta). Četiri para cipela Matilde Hengl bečke su provenijencije (MUO 12655, MUO 12657, MUO 12658, MUO 12659), a jedne su izrađene u Švicarskoj (MUO 12656). U zbirci tekstila nalazi se i nekoliko odjevnih predmeta koji su pripadali poznatim Zagrepčankama: haljina dramske umjetnice Vere Hrzić Nikolić (MUO 14671); haljina Blaženke Vasić, supruge književnika Vjenceslava Novaka (MUO 12229); te onim manje poznatim, kao npr. haljine Vere Orebić (MUO 13721, MUO 13722 i MUO 13728), Ljerke Horvat (MUO 14190, MUO 14192 i MUO 14193), haljina Elisabete pl. Mesaroš za bal u zagrebačkom hotelu „Esplanada“ (MUO 49552), vjenčanica (MUO 44788) i dnevna haljina Marije Pomper (MUO 44789). Jedinствeni primjer međuratne francuske dizajnerske odjeće u zbirci čini večernja haljina izrađena u salonu Jeana Patoua (Žan Patu) u Parizu (MUO 11591) koju je bivša vlasnica Marija Strižić dobila na poklon od Parižanke Ysolde de Coppet (Izolda de Kope), a Muzej ju je otkupio 1960. godine.³ Među predmetima domaće izrade treba izdvojiti tri odjevna predmeta s apliciranim narodnim motivima koji se ističu po kroju i stilizaciji motiva: haljetak s kraja dvadesetih godina (MUO 14197, sl. 2), haljina iz 1933–1934. (MUO 49576) i šešir s kraja dvadesetih godina (MUO 45257). Zanimljivo je da se u zbirci nalazi samo jedna večernja, plesna haljina (MUO 44239) jedinstvena upravo zbog toga što su na njoj vidljive prepravke koje su je iz haljine ravnog cjevastog kroja, tipičnog za vrijeme oko 1925. godine, dodavanjem asimetričnih umetaka pretvorile u haljinu kakve su se nosile

oko 1927. godine. Značajan segment zbirke čini donje rublje, koje je uglavnom izrađeno od pamučnih i lanenih tkanina s apliciranom čipkom i ukrašeno bijelim vezom. Od vrsta predmeta najzastupljenije su spavačice, potom grudnjaci, kombine i gaćice. Sačuvano je i nekoliko svilenih komada među kojima se kvalitetom izrade i sačuvanošću tkanine ističu jutarnji ogrtač (MUO 15888), spavačica (MUO 15887/2), te dva kombinea (MUO 15886 i MUO 22242).

2. Haljetak, Zagreb, oko 1928.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
2. West, Zagreb, around 1928,
Museum of Arts and Crafts, Zagreb

Unutar podzbirke modnog pribora najzastupljeniji su šeširi i kape sa 128 primjeraka, potom slijede cipele, torbice, suncobrani, rukavice, lepeze i marame. Zastupljeni su proizvodi stranih i domaćih tvrtki i obrtnika. Među šeširima izrađenim u radionicama i salonima domaćih obrtnika, devet ih je s oznakom salona Dragice Šmid iz Zagreba (MUO 15842, MUO 17307, MUO 20071, MUO 20072, MUO 20086, MUO 20088, MUO 20102, MUO 20119, MUO 20027); dva šešira izrađena su u zagrebačkom salonu „Hilda“ (MUO 20089 i MUO 20163), te po jedan u zagrebačkim salonima „Vlatka“ (MUO 11824), „Madinette“ (MUO 20166) i „Ethel“ (MUO 44311). Godine 2005. za zbirku je otkupljen šeširić s oznakom salona Jeana Patoua (MUO 44344), ali, nažalost, nije nam poznato da li je bio nošen u Zagrebu.⁴ Postolarski obrt Otta

² Predmeti su otkupljeni 1965. (Arhiv MUO, akt ur. br. 2/24-65 i 2/37-65) i 1968. (Arhiv MUO, akt ur. br. 28/83-68) godine.

³ Arhiv MUO, akt ur. br. 26/13-60

⁴ Arhiv MUO, akt ur. br. 2/18-2005

Brauna (Oto Braun) iz Zagreba u zbirci je zastupljen sa četiri para cipela (MUO 14672, MUO 16749, MUO 44349 i MUO 47941). Njegove cipele izrađene od zlatne kože, ukrašene crnim titrankama (MUO 14672), pripadale su dramskoj umjetnici Veri Hrzić Nikolić. Zanimljive su također i cipele s emajliranom kopčom s prikazom geometrijski stiliziranog florealnog motiva. Njihovi originalni kalupi su sačuvani. Cipele su bile izrađene za Međunarodnu izložbu dekorativnih umjetnosti u Parizu 1925. godine (MUO 24018, sl. 3). Među torbicama osobito se ističe ona izrađena od bakelita (MUO 47711), novog i tipičnog materijala za međuratno vrijeme. Za

3. Cipele, Hrvatska, prije 1925.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
3. Shoes, Croatia, before 1925,
Museum of Arts and Crafts, Zagreb

varijantama. Iako zbirci nedostaje radničke i odjeće nižih društvenih slojeva, najvjerojatnije zbog toga što se ta odjeća duže nosila i često prekrajala, vremenski raspon i vrste sačuvanih predmeta dobro dokumentiraju modu međuratnog razdoblja u Zagrebu i Hrvatskoj.

Tekstil tj. odjeća prati ljude od rođenja do smrti i upravo stoga što je sveprisutni dio njihovih života, oni s njom stvaraju izrazito emotivan odnos i ona određuje njihovu pripadnost određenoj zajednici (Schneider 1987: 409–417).

4. Suncobran, oko 1920.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
4. Parasol, around 1920,
Museum of Arts and Crafts, Zagreb

razdoblje *art déco*a tipična je i torbica izrađena od perlica koje tvore višebojne geometrijske motive (MUO 14387). Putni pribor u zbirci je zastupljen s tri putna toaletna pribora, od kojih nam je, radi mjesta izrade i sačuvanosti, najzanimljiviji onaj izrađen u zagrebačkoj tvrtki „Sljeme“ (MUO 23761). Sačuvane rukavice karakterističnog su asimetričnog izgleda i izrađene su uglavnom od kože – npr. rukavice od kombinacije antilop i kozje smeđe kože izrađene u Austriji oko 1930. godine (MUO 22226). Sačuvane su, međutim, i jedne kukičane rukavice (MUO 48416), te rukavice izrađene od bijelog lanenog platna (MUO 22223) i crnog pamučnog trikoa (MUO 48144). Od četrnaest suncobrana najbrojniji su oni čija su sjenila ukrašena stiliziranim florealnim motivima (MUO 26003, MUO 26004, MUO 26006, MUO 26007, MUO 26023, MUO 26024, MUO 26025, MUO 26026, sl. 4). Iz međuratnog razdoblja sačuvane su tri parfemske bočice: *Indiscret* (MUO 39413), *Imprudence* (MUO 39415) i *Chanel No. 5* (MUO 47834), te jedna emajlirana pudrijera (MUO 23717). U zbirci se većinom nalaze večernje haljine, dok su dnevne sačuvane u nešto manjem broju. Prateći modni pribor zastupljen je gotovo podjednako u dnevnim i večernjim

Odjevni predmeti u zbirkama istovremeno su nosioci privatnog i javnog značenja – žive simultano dva života. U „prvom životu“ odjeća je bila dio bivših vlasnika, emitirala je njihove poruke, bila je aktivni sudionik jednog vremena, društva i kulture. „Drugi život“ odjeće započinje činom ulaska u muzejsku zbirku, gdje dobiva novu ulogu – postaje svjedokom jednog prošlog vremena, te od subjekta postaje objektom. Privatno značenje, intimna povijest bivših vlasnika ostaje dijelom života odjeće i u kontekstu muzejske zbirke, ali se sada na to značenje nadovezuje drugo, javno, koje ona dobiva izlaganjem na izložbi, u komunikaciji s publikom. Prema muzeološkoj definiciji izložba je reprezentativni oblik komunikacije kojim predmeti prenose poruke javnosti, te time krajnji korisnik – posjetitelj izložbe, postaje dijelom povijesti, značenja, vrijednosti i spoznaja koje određeni predmeti nose (Maroević 1993: 199–201). Prvotno privatno značenje sada zamjenjuje javno, u kojem odjeća postaje simbolom prošlosti; ona posjetitelja istovremeno povezuje s vlastitom prošlošću i s prošlošću vlasnika predmeta. Budući da i sami posjetitelji nose odjeću, oni trenutno mogu uspostaviti kontakt s izloženim predmetima, bilo da su i sami

5. Detalj postava izložbe *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2011.
5. View of the Exhibition *Art Déco and Art in Croatia in the Interwar Period*, Museum of Arts and Crafts, Zagreb, 2011

imali takvu ili sličnu odjeću, ili je netko njima blizak imao takvu odjeću, ili naprosto uživaju u estetskom dojmu koji odjevni predmeti emitiraju, i upravo su stoga izložbe odjeće jedne od najzanimljivijih i publici najpristupačnijih izložbi (Druesdow 2010).

Tijekom povijesti izložbi odjeće najčešće su bile upravo one koje su davale povijesni pregled odijevanja ili tematizirale pojedine tipove odjeće, što je ovisilo o vrsti i misiji muzeja u kojoj se izložba postavlja. Ali bez obzira na vrstu muzeja, svima je zajednički cilj izložba koja svojim postavom uspostavlja razumijevanje između publike i izloženih predmeta. U umjetničkim muzejima odjeća se sakuplja i izlaže s ciljem pokazivanja umjetničkih i oblikovnih vještina osobe koja ju je zamislila i izradila, finoće i kvalitete materijala od kojeg je izrađena, kao i mjere u kojoj je karakteristična za razdoblje u kojem je nastala. Stoga se u takvim vrstama muzeja izložbe odjevnih predmeta često primarno fokusiraju na njihove estetske kvalitete koje se vrednuju u komparaciji s drugim umjetničkim predmetima nastalim u istom razdoblju (*ibid.*).

Izložba *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, održana u Muzeju za umjetnost i obrt od 26. siječnja do 30. travnja 2011. godine, primjer je izložbe na kojoj su odjeća i modni pribor, unutar zadanih tematskih cjelina, bili izloženi zajedno s ostalim predmetima lijepih i primijenjenih umjetnosti, te se o njihovim estetskim, kvalitativnim i oblikovnim vrijednostima sudilo u odnosu spram stilsko-

formalnih i estetskih vrijednosti drugih predmeta. Cilj izložbe bio je pokazati odnos i utjecaj *art déco* kao stila i/ili fenomena na hrvatsku umjetnost i kulturu življenja u periodu između dva svjetska rata. To je bilo vrijeme kada je Zagreb postao financijski i industrijski centar novostvorene države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije, a modne su informacije dolazile iz Beča i Pariza najviše posredstvom modnih časopisa *Pariška moda*, *Ženski list* i *Svijet*. Suvremena modna zbivanja poput skraćivanja suknje i bubikopf frizure nisu zaobišla niti Hrvatsku. Dnevne novine – *Jutarnji list* (Anonim 1925a, 1925b, 1925c) i *Večer* (Anonim 1924a do 1924k), te ilustrirani časopis *Svijet* (Anonim 1926a, 1926b, 1926c) pisali su o bubikopf frizuri i njenom utjecaju na žene. Istodobno s inozemnim modnim trendovima i modnom konfekcijskom odjećom koja se mogla kupiti u brojnim trgovinama koje su u nazivu imale pridjev francuski, bečki ili engleski, što im je bio sinonim za kvalitetu robe i usluge, razvijala se i domaća moda. U proljeće 1924. godine na Zagrebačkom zboru održala se prva modna revija kojoj je cilj bio ukazati javnosti, modnim potrošačima, na postojanje domaće modne proizvodnje koja se svojom kvalitetom ne razlikuje od inozemnih proizvoda, kao i da domaći obrtnici u potpunosti mogu zadovoljiti zahtjevima modne publike (Arčabić 2010: 118). Krajem dvadesetih godina XX stoljeća u oblikovanju tekstila, pa tako i u odijevanju, prisutan je utjecaj folklornih motiva preuzetih iz narodnog seljačkog rukotvorstva – tekstila, drvorezbarstva, oslikavanja tikvica i

kamenih spomenika. Narodni motivi ulaze u repertoar suvremenog tekstilnog oblikovanja te se interpretiraju suvremenim likovnim jezikom – kroz dekonstrukciju motiva, izrazitu geometrizaciju i pojednostavljenje oblika, zanemarujući pri tom izvorno mjesto, boju i simbolično značenje motiva. Njihova je uloga sada isključivo dekorativna, a vizualni stil podređen je ukusu građanske publike (Muraj 2006). Najpopularniji motivi u međuratnom razdoblju bili su oni preuzeti s posavskih peča i poculica koje je obilato koristila i Udruga za očuvanje i promicanje hrvatske pučke umjetnosti i obrta u Zagrebu te ih primjenjivala kao element

je pokazala velik broj vanredno uspješnih modernih toaleta s primjenjenim narodnim ornamentima“ (Anonim 1928: 389). Tridesetih godina XX stoljeća, pod utjecajem globalne svjetske krize, ženska se moda smiruje i ponovno postaje „konzervativna“ – haljine više nisu kratke i lepršave, već su duge i pripjene uz tijelo i ponovno se njeguje kult duge kose, atributa ženstvenosti (Bartlett 2011 : 67).

Modna slika Hrvatske na izložbi *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata* bila je prezentirana većinom predmetima iz fundusa zbirke tekstila Muzeja za umjetnost i obrt.⁵ Osim njih bili su izloženi i predmeti iz Muzeja Slavonije

6. Detalj postava izložbe *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2011.
6. View of the Exhibition *Art Déco and Art in Croatia in the Interwar Period*, Museum of Arts and Crafts, Zagreb, 2011

ukrasa dijelova ženske odjeće i modnog pribora, ali također i kao ukras na dijelovima posoblja – na sjenilu za svjetiljku, stolnjaku, tkanini za divan i naslonjač itd. (Zagorka 1919: 3). Popularnosti posavskih motiva s peča i poculica doprinijela je činjenica da su smatrani koloristički najbogatijima i najskladnijima (Žerjav 1921: 3) te su imali najjači slikarski efekt (Sertić 1928: 8). Upravo su radi svoje dekorativnosti, složenosti kompozicije, te izrazitog kolorita bili najpogodniji za apliciranje na razne dijelove ženske i dječje odjeće za razne prigode – dnevne, večernje, za kupanje, ples, pričeš etc., ali također i na različite dijelove posoblja. U okviru jesenjeg Zagrebačkog zbora 1928. godine održan je niz modnih revija na kojima su domaći krojački i krznarski obrti pokazali svoje kreacije i dokazali da mogu parirati inozemnim proizvodima. Na toj je reviji osobito uspješno nastupila Udruga za očuvanje i promicanje hrvatske pučke umjetnosti i obrta u Zagrebu „koja

u Osijeku, Muzeja grada Zagreba i jedan predmet – uniforma služavke iz Muzeja grada Koprivnice. Izložba je temu *art décoa* kao stila i/ili fenomena u hrvatskoj umjetnosti i kulturi življenja u vremenu između dva svjetska rata prikazala kroz nekoliko cjelina – od prve dvorane u kojoj se odabirom predmeta željelo dati definiciju stila, preko formativnih izložbi stila: Međunarodna izložba dekorativnih umjetnosti u Parizu 1925. godine, Svjetska izložba u Barceloni 1929. godine i izložba Udruženja za promicanje umjetničkog obrta „Djelo“ u Zagrebu 1927. godine, pa sve do prikaza fenomena popularne kulture kao što su putovanja i turizam, kabare, plesovi i balovi, te prikaza kulture stanovanja. Sukladno muzeološkoj slici koju emitira zbirka *art déco* mode unutar

⁵ Arčabić, M., Biondić, R. i Klobučar, A. 2011 Kataloške jedinice cjeline „Moda“ u: *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata* ur. Anđelka Galić i Miroslav Gašparović, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 239–245.

7. Detalj postava izložbe *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2011.
7. View of the Exhibition *Art Déco and Art in Croatia in the Interwar Period*, Museum of Arts and Crafts, Zagreb, 2011

zbirke tekstila Muzeja za umjetnost i obrt, na izložbi je bio izložen najveći broj večernjih i plesnih haljina koje svojom provenijencijom, promjenom kroja i bogatstvom materijala od kojih su izrađene daju potpunu sliku o brzini modnih promjena u vremenu između dva svjetska rata. To se najbolje moglo vidjeti na nizu kronološki izloženih plesnih i večernjih haljina u dvorani tematske cjeline „Balovi i plesovi“ (sl. 5. i 6). Plesne haljine ukrašene perlicama i titrankama ujedno su i najčešća modna asocijacija na vrijeme *art décoa* te su upravo one bile odabrane da pokažu karakteristike stila (sl. 7). Tri dnevne haljine iz početka tridesetih godina XX stoljeća bile su izložene unutar cjeline posvećene odmoru i kulturi dokolice. Sve su izrađene u Hrvatskoj od laganih prozračnih materijala – muslina i žoržet svile, a krojene su, za to vrijeme karakterističnim, kosim krojem (*bias cut*). U istoj cjelini bila je izložena putna odjeća i modni pribor – šeširi, rukavice, torbice, kovčeži, te nekoliko kupaćih kostima. Modni trend apliciranja motiva iz narodnog rukotvorstva na suvremenu odjeću bio je zastupljen jednom haljinom izrađenom od lana s vezenim geometrijski stiliziranim narodnim motivima i krojem tipičnim za 1933–1934. godinu. Izbor odjevnih pred-

meta i njihovo kontekstualiziranje unutar tematskih cjelina popularne kulture pružilo je posjetiteljima vjernu sliku o fenomenu *art décoa* u modi.

Proces muzealizacije mode razdoblja *art décoa* u zbirci tekstila Muzeja za umjetnost i obrt pokazao se uspješnim projektom koji je započeo šezdesetih godina XX stoljeća i još uvijek je otvoren.⁶ Tijekom tog procesa donirani i otkupljeni predmeti započeli su svoj „drugi“ život u muzejskoj zbirci. Njihovo izlaganje na izložbi koja se bavila tematiziranjem povijesnog razdoblja u kojem su nastali, otvorilo im je mogućnost komunikacije s posjetiteljima i pričanjem vlastite „životne priče“ te su na neki način ponovno postali subjektima povijesti.

⁶ Tijekom priprema izložbe, Muzeju su poklonjene dvije haljine – jednu večernju poklonila je Renata Kostenjak, a pripadala je njenoj teti (MUO 49552), dok je druga haljina, dnevna (MUO 49129), došla je poštom u koverti bez podaka o pošiljaocu i predmetu. Nakon izložbe Muzeju je poklonjena jedna plesna haljina iz vremena oko 1925. godine (MUO 50094). Trenutno je u procesu realizacija otkupa dvije plesne haljine i jedne torbice iz s kraja dvadesetih godina 20. XX stoljeća.

LITERATURA I IZVORI:

- Arhiv Muzeja za umjetnost i obrt – arhivski spisi iz 1965, 1968. i 2005. godine, inventarne knjige fundusa i inventarne kartice zbirke tekstila
- Bartlett, Dj. 2011
Moda i stil života, u: *Art Déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, ur. Anđelka Galić i Miroslav Gašparović, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 62–91.
- Arčabić, M. 2010
Croatia: Urban Dress, Twentieth to Twenty-First Centuries, in: *Encyclopedia of World Dress and Fashion: East Europe, Russia, and the Caucasus*, ur. Joanne B. Eicher, Oxford: Berg Publishers, 117–122.
- Druesedow, J. L. 2010
Dress and Fashion Exhibits. u: *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion: Global Perspectives*, ur. Joanne B. Eicher, Oxford: Berg Publishers,
<http://www.bergfashionlibrary.com/view/bewdf/BEWDF-v10/EDch10042.xml?print> [pristupljeno 9. 12. 2010].
- Fukai, A. 2010
Dress and Fashion Museums. u: *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion: Global Perspectives*, ur. Joanne B. Eicher, Oxford: Berg Publishers,
<http://www.bergfashionlibrary.com/view/bewdf/BEWDF-v10/EDch10040.xml?print> [pristupljeno 9. 12. 2010].
- Thompson, E. 2010
Museum Collections of Dress and Fashion, u: *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion: Global Perspectives*, ur. Joanne B. Eicher, Oxford: Berg Publishers,
<http://www.bergfashionlibrary.com/view/bewdf/BEWDF-v10/EDch10041.xml?print> [pristupljeno 9. 12. 2010].
- Muraj, A. 2006
Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća, *Narodna umjetnost* 43/2: 7–40.
- Maroević, I. 1993
Uvod u muzeologiju, Zagreb: Zavod za informacijske studije.
- Schneider, J. 1987
The Anthropology of Cloth, *Annual Review of Anthropology* 16: 409–448.
- Anonim 1928
Zagrebački zbor 18. do 21. X. 1928, *Svijet*, 27. listopada, 388–389.
- Sertić, Z. 1928
Osvrt na izložbu narodnih radova na Zagrebačkom Zboru, *Jutarnji list*, 11. rujan, 8.
- Anonim 1926a
Zagrebačka iz ptičje perspektive, *Svijet*, 22. svibanj, 304.
- Anonim 1926b
Zagrebačke tipične frizure *Svijet*, 22. svibanj, 309.
- Anonim 1926c
Zagrebački „bubikopfi“, *Svijet*, 22. svibanj, 310.
- Anonim 1925a
Bubikopf, *Jutarnji list*, 19. srpanj, 7.
- Anonim 1925b
Bubikopf, *Jutarnji list*, 2. kolovoz, 9.
- Anonim 1925c
Agonija „Bubikopfa“, *Jutarnji list*, 27. kolovoz, 3.
- Anonim 1924a
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 1. rujan, 5, 6.
- Anonim 1924b
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 3. rujan, 5, 6.
- Anonim 1924c
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 4. rujan, 5, 6.
- Anonim 1924d
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 5. rujan, 4.
- Anonim 1924e
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 6. rujan, 5.
- Anonim 1924f
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 9. rujan, 5, 6.
- Anonim 1924g
Kratka kosa – kratka pamet, *Večer*, *Večer*, 10. ožujak, 2.
- Anonim 1924h
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 10. rujan, 6, 7.
- Anonim 1924i
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*, 11. rujan, 5.

Anonim 1924j
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*,
12. rujan, 5.

Anonim 1924k
Podrezana kosa: odgovor na anketu „Večeri“, *Večer*,
13. rujan, 5.

Žerjav, F. 1921
Za našu pučku umjetnost – narodno vezivo i ornamenti,
Jutarnji list, 25. prosinac, 3.

Zagorka 1919
Duh vremena i narodni motivi, *Jutarnji list*, 21. kolovoz, 3.

Belović-Bernadzikowska, J. 1907
*Katalog tekstilne zbirke zemalj. umjetničko-obrtnog muzeja u
Zagrebu*, Zagreb: Nakladom zemalj. umjetničko-obrtnoga
muzeja.

Statut i osnova Muzeja za umjetnost i obrt 1879 Zagreb:
Društvo umjetnosti.

Summary

ANDREA KLOBUČAR*

THE COLLECTION OF FEMALE DRESS FROM THE INTERWAR PERIOD IN MUSEUM OF ARTS AND CRAFTS: Example of Musealisation of Art Déco Fashion

Museums of the 21st century as mediators between the history and the present promote the collecting policies aimed at acquisition, research and presentation of clothing with emphasis on its social and cultural import, as well as on changes that occur when pieces of clothing become museum objects. Pieces of clothing live two lives – during the "first one" they used to emanate their owners' messages and thus they played active roles in the eras they belonged to, while in the "second one", which starts with their entrance into a museum collection, they are assigned new roles – they become witnesses of past and they transform from subjects into objects. In the process of museum communication, i.e. at exhibitions, clothing becomes a symbol of past that links visitors to their own bygone while linking them, at the same time, to past of its owner.

Museum of Arts and Crafts possesses a rich collection of clothes and fashion accessories in which the Collection of Art Déco Fashion, with its more than 400 samples of female fashion clothing and fashion accessories, documents all the changes of fashion from the beginning of the 1920s to the end

of the 1930s. These objects were acquired mainly during 1960s. The largest number of these objects is of Austrian provenance, created in Vienna, followed by the items created in Croatia, mainly in Zagreb.

The exhibition "Art Déco and Art in Croatia in the Interwar Period" was held in Museum of Arts and Crafts in 2011 with the intention to represent the relations and influences of art déco as style and/or phenomenon on the Croatian art and culture of living during the period between the World Wars. The most of the exhibited pieces of clothing were the ones that were musealised in the Collection of Art Déco Fashion of Museum of Arts and Crafts. They, with their provenance, changes in modeling, and with richness of their materials give the complete picture about rapid changes in fashion design during the period between the Wars. The choice of the pieces of clothing and their contextualization within the thematic whole of the popular culture offered the visitors true image of the phenomenon of art déco as it appeared in the fashion design.

* Andrea Klobučar, art historian, Museum of Arts and Crafts, Zagreb